

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной
декабрийн 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1996

МАЙН

31

Зунай эхин харатна
могой нарын 13
ПЯТНИЦА
гарагай 6
№102 (19442)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

Сабшалан дээрэ юун хэгдэнэб?

НОГООРОН ХҮХЭРӨӨД НАЙХАН ЛЭ

Хаанаашашьеб, хада уулануудай хоорондуур урдан ерэнэн Хүйтэн гэжэ багахан голой эрье зубшаһан бургааһа шугы соогуурхи эндэхи сабшалан бүри мүнөө хүжэ ногоон болошонхой найхан үнгөөрөө нодэ баясуудна. Хабарһаа хойшо найса уһалагдажа байһан, шийг нойтоор элбэг газарай нөгөө энэ гандуу хаһадашые ондоо байнал даа.

Энэмнай "Искра" колхозой Павловай участок гэжэ үнийнэй нэршэһэн сабшалан гэшэ. Магад, урдань Павлов гэжэ нэрэ обогтой хүнэй уһалдаг, үбнэ абадаг газар байжа болоо. Гэбэшые үнгэрһэн 10 гараң жэлэй туршада бэрхэ луговод Тимофей Тимофеевич Борисов энэ сабшалан дээрһэнэ жэл бүхэндэ шахуу гектарай 25-27 хүрэтэр центнер үбнэ абадаг байгаа юм. Тэрэ газараа уһалхаһаа гадна, найса үтэгжүүлжэ, сээрлэжэ, ногооной үрэнэ тариха, ехэ

оролдосотойгоор харууһалдаг байһан. Тэрэнэйн ашые газаршые яһалал харюулдаг хаабза.

Энэ жэлдэ тус сабшалан дээрэ Лаврентий Мартемьянович Трифонов хүдэлнэ. Тэрэ ажахыдаа хожом болотор экономистаар хүдэлжэ байһанаа, пенсидэ гарахынгаа урда луговодсоор хүдэлжэ үзэхэ гэжэ шийдээ.

Эдэ үдэрнүүдтэ үдэгһөө дээрэ гарама түриитэй резинэ саохи үмдэнхэй, тэрэ гартаа хүрээ баряад лэ бүхэли үдэртөө сабшалан дээрээ хүдэлжэ үнжэнэ. Тохомойшые шэнээн газар үлөөнгүй норгохо гэжэ оролдоно.

Эндэ мүнөө ябаханда хүл табиha зайгүй гэхээр хуу уһан, шийг нойтон. Ийгэжэ уһалагдаһан газарһаа ногоон гарангүй яаха нэм. Июнь соо үшөө 2 дахин уһалагдаха байна бшуу.

С. ТЮЛОКИН.

Тарбагатайн аймаг.

Буряад Республикын Правительствада

ТОМСКЫН УНИВЕРСИТЕДТЭ - ШАГНАЛ

Буряад Республикын Президент Л. В. Потаповай Зарлигаар Томскын политехническэ университет Буряад Республикын Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба.

Манай республикын мэргэжэлтэдые хурган бэлдэлгэдэ, эрдэм-техникын хүсье хүгжөөлгэдэ амжалтануудые туйлаһангай түлөө энэ үнийнэй мэдээжэ дээдэ хургуулида шагнал олгогдоо.

ТҮҮХЫН ХҮШВӨНҮҮДЫЕ НЭРГЭЭХЭ

"Россин багашаг болон дунда зэргын хэмжээнэй түүхэтэ хотонуудые нэргээлгэ, барилга, нэһлээн шэнэхэлгэ" гэхэн гүрэнэй программа бэелүүлгын үндэһөөр Хяагта хотые хүгжөөлгын программа зохёон бэелүүлхэ талаар сан үргэлжэ хүдэлдэг албан зургаанууд хоорондын комиссиине Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. П. Табалаев толгойло.

Министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдһөө, эрдэмтэд ба экологуудһаа бүридүүлэгдэһэн комисси Хяагта хотые хүгжөөлгын программа зохёогоод, июннын һүүл багта республикын Правительствын үзэмжэдэ табиha ёһотой.

ХИЗААР ОРОНОО ШЭНЖЭЛЭГШЫН НЭРЭМЖЭТЭ

Багша-гэгээрүүлэгшэ, Барханай музей байгуулагша Гур-Дарма Эрдыниевич Дамбаевай дурасхаал мүнхэлэгдэбэ.

Хурамхаанай аймагай Бархан нууриной түүхын-хизаар ороноо шэнжэлгын музейдэ тэрэнэй нэрэ олгогдоо. Энэ соёлой гуламтые эмхидхэн байгуулгада айхабтар ехэ габыятай байһан мэдээжэ хизаар ороноо шэнжэлэгшын нэрэ зүүһэн музей мүнөө 40 жэлэйнгээ оёе тэмдэглэжэ байна бшуу.

ХҮҮГЭДЭЙ АМАРАЛТА ЯМАР БАЙХАБ?

Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаевагай хүтэлбэри доро 1996 ондо хүүгэдэй зунай амаралта үнгэргэхэ эмхидхэлэй комитедэй ээлжээтэ зүблөөн болобо.

Үнгэрэгшэ жэлдэ хото шадарай лагерьнуудта болон хүүгэдэй талмайнуудта 63 мянган үхибүүд амарһан, бээ элүүржүүлһэн байгаа. Энэшые зун баһал тэды шэнээн хүүгэд амархаар хүлээгдэнэ. Зунай амаралта эмхидхэхэ хэрэгтэ 17 миллиард түхэриг шэглүүлэгдэнхэй. Тээд энэ мүнгниинь багадана. Юрын лагерьта амарха путёвкын сэн нэгэ миллион түхэригһөө дээшэ юм. Сэнгэйн 20 процентые - түрэлхид, 50 процентые - социальна страхованияин жаса түлэхэ. Гэбэшые тус жаса хүшэр байдалда оронхой: Страховани хэгшэд 28 миллиард түхэриг тэрэндэ үритэй. Тиймэһээ дугаһан мүнгыень ондоо аргаар хүсэлдүүлхэ бологдоно.

Эмхидхэлэй комитедэй гэшүүд энэ асуудалые шийдэхын тула хүүгэдэй лагерьнуудай коммунальна хангалтын түлөө, мүн электрын элшэ хүсэнэй түлбэриие хүнгэлэлтэй түгээр түлэхэ тухай гуйжа, тус албануудта хандаха тогтоол абаба.

Эдэ асуудалууд Правительствын Президиумэй болон региональна элшэ хүсэнэй комиссиин зүблөөндээрэ харагдаха юм.

Эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ Л. Ч. Нимаевагай онсолһоор, ехэ үнэтэй бэшэ путёвкын сэн тогтоохон, мүн аргатай һаа, олон хүүгэдые амаруулхые оролдоһон лагерьнууд мүнүнэн һангай талаар дэмжэлгэдэ хүртээ болоно.

Буряад Республикын Президентын болон
Правительствын хэблэлэй албан.

Буряад Республикын һунгуулийн комиссида

БҮРИДХЭЛДЭ АБТАА

"Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай һунгалта тухай" Хуулийн 21-дахн статьятай зохилдуулан, Калининска һунгуулийн 55-дахн округһоо Арадай Хуралай депутадта кандидатаар бүридхэлдэ абтаа гэбэл:

1. **Пронькинов Игорь Трофимович**, 1961 ондо түрһэн, Буряад-Монголой арадай намай правлениин түрүүлэгшэ, Россин Демократическа партиин Буряадай отделени Буряад-Монголой Арадай нам дэбжүүлээ, Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг.

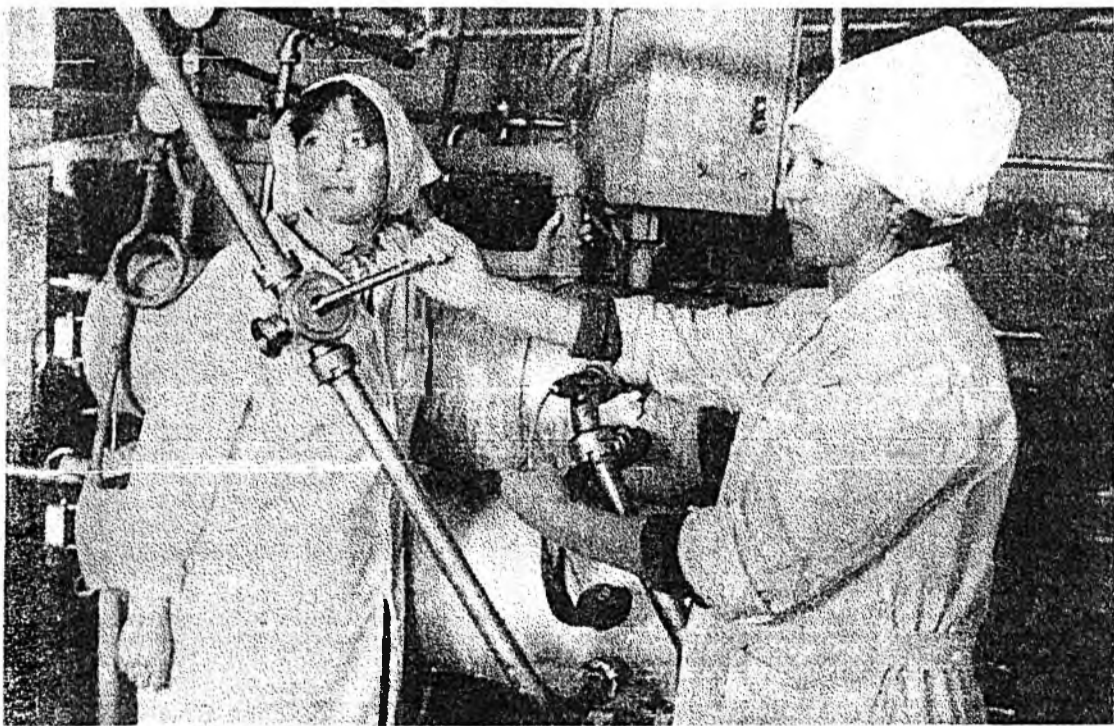
"БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ ҺУНГАЛТА ТУХАЙ" БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН ХУУЛИЙН 18-ДАХИ СТАТЬЯГАЙ ХОЁРДОХИ ХУБИЕ ТАЙЛБАРИЛХА ТУХАЙ

"Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай һунгалта тухай" Буряад Республикын Хуулийн 15-дахн статьяе хүтэлбэри болгон, Буряад Республикын һунгуулийн комисси **ингэжэ тогтооно:**

1. Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадта кандидатуудай дүтын түрэлхидэй тоодо удаадахи хүнүүд ородог гэжэ тодорхойлох: һамганиинь гү, али үбгэниинь, эхэ болон эсэгшын, эхэ ба эсэгшынэй гэртэшин, басаган, хүбүүн, аша басаган, аша хүбүүн, түрэнэн аха ба түрэнэн эгэшэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадта кандидатуудай эндэ заагдаһан дүтын түрэлхид һунгуулийн комиссинуудай гэшүүд байгаа һаа, тиймэ хүнүүд территориальна, окружной болон участково һунгуулийн комиссинуудай гэшүүнэй эрхэ түлөөлэгэнүүдэ болоулха ёһотой.

2. Тус тогтоолой дүүргэлтын хойноһоо хиналта бэелүүлхыень Буряад Республикын һунгуулийн комиссиин түрүүлэгшын орлогшо Н. Т. Дашиевада даалгаха.

Петропавловка тосхондо (Зэдэ) аймагай үйлэдбэриин мал ажалай кооперативта эбтэй эетэй юм нэгэн коллектив хүдэлжэ байдаг юм. Энүе мастернууд Ольга Голева, Татьяна Шадрина, үйлэдбэриин начальник Галина Шахаева, лаборантка Елена Шишмарёва, аппаратчица Татьяна Казанцева аршин гаран жэлдэ хүдэлжэ ябана. Түдэлэр ажал дээрээ тон харюусалгатайгаар хангадаг.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: аппаратчица Татьяна Казанцева, лаборантка Елена Шишмарёвае ажал дээрээ байхыень харанаш.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ҮҮРГЭНЬ ТОН ЕХЭ

(Сибирийн регионой "Элүүр энхые хамгаалга" эблэлэй зүблөөнһөө)

Буряад Республикын нинсэл Улаан-Үдэдэ 3-дахи үдэрөө "Элүүр энхые хамгаалга" гэжэ Сибирийн регионой эблэлэй соведэй зүблөөн үнгэргэгдөө. Энэ эблэлэй соведэй гэшүүд, Алтайн, Хакасиин, Тувагай, Буряадай Республикануудай, Томско, Омско, Новосибирскэ, Кемеровскэ, Эрхүүгэй, Шэтын областнуудай, Красноярска хизаарай, Москвагай Элүүрые хамгаалгын эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, эрдэмтэд элүүр энхые хамгаалха талаар байһан асуудалууды зүбшэн хэлсэнэ. Зүблөөндэ хабаадагшад Улаан-Үдын эмнэлгын эмхинүүдэй байдалтай танилсаа, эрдэмтэдтэй уулзалганууды үнгэргөө, Ивалгын дасан

байдал илангаяа хүндэ. Тэдэндэ туһалха, эблэрэн хамтаруулжа нэгэн шэглэлээр хүдэлхэ, мүнөө байһан олон тоото асуудалуудые шийдхэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаха, түрүү дүй дүршэлнүүдые нэбтэрүүлхэ гэгээн зорилготой 1992 ондо байгуулагдаһан энэ эблэлэй үүргэ мүнөө тон ехэ гэжэ тэмдэглэмээр. Сибирийн регионой мэдээжэ врачнууд, элүүрые хамгаалгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, эрдэмтэд тус эблэлэй соведтэ ородог юм.

Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэжэ байгаа зүблөөн дээрэ халбарин шухала асуудалууд зүбшэн хэлсэгдэнэ. Тэдэнэй заримынь нэрлэбэл: "Элүүр энхые хамгаалха талаар

территориальна хуули бэлдэхэ, тэрэниие бэлүүлхэ хараа бодолнууд тухай", "Медицинскэ туһа хүргэхэ хэрэгтэ гүрэнэй захил бэлүүлхэ талаар онол аргууды хэрэглэхэ тухай", "Арадай эмнэлгын саашанхи хүгжэлтэ", "Хүн зондо наркологиеска туһаламжа үзүүлхэ ажалье хайжаруулаха, архи наркологиеска бодосудые хэрэглэгды нэргүйлэн ажал ябуулаха талаар хэмжээнүүд тухай" гэгээн бусад асуудалууд болоно.

Нүүрэй жэлүүдтэ медицинскэ уялгата страховани нэбтэрүүлхэ талаар эдэбхитэй ажал ябуулагдана. Энэ ажал ябуулахад гүрэнэй талаһаа захил байха ёһотой гээд зүблөөндэ хабаадагшад тоолоно. Юундэб гэхэдэ, гүрэнэй захил мүнгэн зөөрөөр хангагдадаг ха юм. Гэбэшье бюджетһээ орохо мүнгэнэй хахадыншье үгтэнгүй. Иимэ байдалда гүйсэд бэлүүлэгдэхэ ямар ажал тухай хэлэлтэйб. Тиймэнээл Сибирийн регионой республикануудта, областнуудта мүнөө байһан эмнэлгын тусхай шэглэлтэй программанууд дүүргэгдэнгүй ха юм. Жэшээнэ, Алтайн хизаарга тусхай 6 программа хараалагдаашье наа, хоёрын лэ арай шамай хүдэлнэ. Ажал хэдэг хүнүүдые, ажалгүйшүүдые, үндэр наһатаниие, үхибүүдые эмшэлхэдэ, ямар хэмжээнэй гаргаша байха ёһотойб? - гэгээн

асуудалда мүнөөшье болотор нэгэн ханамжа угы. Республика, область, хизаар бүхэн өөһэдын лэ тариф хэрэглэдэг байна. Тиймэнээ энэ байдалые гуришуулжа, ямаршье хүниие эмшэлхэ гаргашын хэмжээн гүрэн дотор нэгэн лэ байха ёһотой гээд зүблөөндэ хабаадагшад тоолоно. Медицинскэ уялгата страхованин талаар байһан тогтоолнууд, зарлигууд энэ ажалай бүхы эрилтэдэ харюусанагүй, тиймэнээ энэ асуудалаар тусхай хуули бэлдэжэ, гүрэнэй дээдын зургаануудай үзэмжэдэ дурадхаха гэжэ тус эблэлэй соведэй гэшүүд хэлсэбэд.

Буряад Республикын элүүрые хамгаалгын министр Б. Г. Бальжировай хэһэн "Арадай медицинин саашанхи хүгжэлтэ" гэжэ элидхэл олоной һонирхол татаа. Ушар юуб гэхэдэ, нүүрэй жэлүүдтэ Зүүн зүгэй арадуудай эмнэлгын онол аргуудта илангаяа ехэ анхарал хандуулагдаг болонхой. Энэньшье ойлогсотой - арадай гүн ухаанһаа, үе үеын дүй дүршэлһөө үндэһэлһэн амжалтанууд, арга боломжонуудынь мүнөө һаяд олондо мэдэгдэжэ, нураг суунь холо ойгуур таража захалаа ха юм. Элидхэл соогоо Б. Г. Бальжиров "Буряадай түбэд медицинэ" гэжэ шэнэ ойгууламжа бии болгохо гэжэ дурадхал оруулаа. Тобшохоноор энэниие тайлбарилхада, удханы имэ - түбэд эмнэлгэ гэжэ нэрлэгдэгшы наань, имагал Буряад ороной эмшэд, эрдэмтэд, мэргэжэлтэд арадай агууехэ энэ баялигай гол шэглэдэ, баримтануудта, онол аргуудта үндэһэлэн, мүнөөнэй медицинин туйлалтанууды хэрэглэн,

тэрэниие улам хугжөөгөө, арга боломжонуудынь олошоруулаа. Шэнэ эмдомууд бэлдэгдэнэ. Буряадай эрдэмтэд ургамалууды хэрэглэн, яһанай үбшэ эмшэлхэ эм (экстракт) байгуулаа. Мүнөө тэдэнэр Санкт-Петербургын фармацевтиескэ институтай эрдэмтэдтэй хамта энэ эм түрхихэ тусхай зүйл бэлдэнэ. Тийхэдэ 5 янзын хүндэ үбшэ аргалхада, тон туһатай эмүүд бэлэн болонхой, мүнөө Москвада шалгалта гарана. Зүүн зүгэй арадуудай эмшэлэлгэ хэдэг мэргэжэлтэды бэлдэхэ талаар үшөөл ханаанда хүрэхөөр ябуулагданагүй.

Тиймэнээ Зүүн зүгэй медицине хүгжөөхэ, эмшэдые бэлдэхэ болон бусадшы асуудалуудаар республика дотор тусхай хуули абтабал, һайн байгаа гэжэ эблэлэй соведэй гэшүүд тоолоод, республикын Правительствата, Арадай Хураалда дурадхалууды оруула гэжэ шийдэбэд.

Медиико-техниескэ хэрэгсэлнүүдэй мүнөөнэй байдал олоной ханаа зобооно. Регион дотор байгаа 136 мянган томо ороё хэрэгсэлнүүдэй 62 процентнь хуушараа, элээ. Энэл ушарһаа боложо, үбшэ элирүүлхэ (диагностика), эмнэлгэ дурадхаха хүдэлмэридэ 40 процент хүрэтэр алдуу гаргагдаг болонхой. Мүнгэ танганай дутадаһанһаа боложо, хари гүрэнүүдһээ мүнөө сагай эрилтын хэрэгсэлнүүд багаар

абтана. Мүнөөдэр байгаа бүхы хэрэгсэлнүүдэй 27 процентнь лэ хари гүрэнүүдэй.

Архи, тамхи, наркотическа бодосуды хэрэглэхэ ушарнууд олошорһон зандаа. 1992-1995 онуудта архи уужа алмайржа, ухаан бодолоо һагарһан хүнүүдэй тоо Росси дотор 3,3 дахин олошорбол, Зүүн Сибирьтэ 4 дахин олон болоо. Архи ууха хэмжээгээрээ Росси мүнөө дэлхэйн олохон гүрэнүүдэй урда гаранхай. Илангаяа залуушуулай дунда архидаха ушарнууд олошорһониинь голхоролтой. Эрид хэмжээнүүды абаагүй болбол, арад зоной элүүр энхэ тон ехэ аюулда ороод байна гэжэ зүблөөндэ хабаадагшад онсолон тэмдэглэбэ.

Эдэ болон бэшэшье асуудалууд тус зүблөөн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, тогтоолнууд абтаа. Эблэлэй соведэй зүблөөндэ Буряад Республикын Президент А. В. Потапов, Россин Эрдэмэй академийн Сибирийн танагай эрдэмтэд, республикын аймагуудай элүүрые хамгаалгын эмхинүүдэй ахамад врачнууд болон бусад хабаадаба.

В. ШАГДУРОВ.

ЗУРАГУУДАЭЭРЭ: зүблөөнэй президиумдэ; Хяагтын аймагай ахамад врач Н. Ц.Д. Санжижапов (зүүн гарһаа); управлений начальнигай орлогшо Э. Н. Олейник, управлений ахамад нарколог В. И. Рузанов (Омска область); Владимир Гришутин (Алтай). С. БАЛДУЕВАЙ фото.

оможо, **ЦДУБ-ай** хүтэлбэрилэгшэдтэй, эмшэ-ламанартай хөөрөлдөө. Мүнөөдэр айлшад, Байгал далай харангаа, тэндэ ажалаа үнгэргэхөөр мордоо.

Хубилган шэнэдхэлгын эхилхэдэ, хэнишье мэдэһээр, арадай ажахын бүхы шахуу халбаринуудта эрид хубилааланууд боложо захалаа һан гүрэнэй байһан предприятинууд, эмхи зургаанууд үмсэлэгдэжэ, эдэб янзын эблэлнүүд, акционернэ бүгэмүүд, нүхэсэлнүүд байгуулагдаад, дэлгүүрэй харилсаанай ёһо гуримаар ажалаа эрхилжэ захалаа бэлэй. Тэдэнэй зариманиинь урагштай хүдэлнэ, тэдэ олонинь мүнөө шахардуу байдалда оронхой.

Медицинин эмхинүүдэй

ДЕПУТАДАЙ УУЛЗАЛГА

Россин Федерацийн Гүрэнэй Дүүмын депутат Александр Николаевич Аринин хаяхан Хэжэнгын аймагай соёлой байшанда хүн зонтой уулзаба.

Түүхын эрдэмэй доктор, профессор, "Росси - манай гэр" гэгээн демократиеска хүдэлөөнэй гэшүүн А. Аринин Гүрэнэй Дүүмын бүлэг депутатуудтай хамта Буряад ороной политическэ болон социальн-экономическа байдалтай танилсаха зорилготой үрһэн байна.

С. "Нүүрэй жэлүүдтэ гүрэнэй хүнөө байһа хүтэлбэрилэгшэдэй талаһаа хубилган шэнэдхэлгын хэрэгтэ шэргэһэй адуунууд гаргагдаа. Тэрэнһээ боложо, салин хүлһэ сэг соонь түлээнгүй байлга хүн зоние хохидолдо оруулаа.

Тэрэшэлэн дэлгүүрэй харилсаанууды нэбтэрүүлэнтэй ашаар бүхы юумэн туйлагдаха гэгээн найдал буруу хүрөө. Колхоз, совхозуудшы һандаргагдаа. Мүнөө болоходо, гүрэнэй талаһаа буруу шэглэлээр ябуулагдаһан ашаг үрэгүй политика байгаа гэжэ мэдэрнэбди.

Мүнөө үедэ эдэ алдуунуудаа заһаха зорилгоор хуулийн хэдэн проектнүүдые, тэрэ тоодо Газарай Кодекс баталан абаха ажал ябуулабади.

Налогой Кодексоор налог татабарин хэмжээ хоёр дахин доошолуулха талаар Гүрэнэй Дүүмын депутатууд оролодо. Тусхайлбал, хүүгэдэе эдэе хоолоор хангалга налогһоо сүлөөлэгдөө. Тийхэдэ үйлэдбэрийн онһон

хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргалгада налог тохолгын хэмжээ хоёр дахин доошолуулхаар хараалагдаа.

1991 ондо үнэ сэнгүүдэй ургалта ноябрь һара болотор 35 процент хүрэтэр ургаһан байгаа. Мүнөө үедэ үнэ сэнгүүдэй дээшэлэлгэ тогтоогдоходоо гадна хоёр процент хүрэтэр доошолуулагдаад байна. Энэһнээ уламжалан, гүрэнэй финансын байдал яһала тогтонижоо, дэлгүүршые эд бараагаар яһала элбэгжээ гэжэ тэрэ хэлээ.

Уулзалгын түгэхэдэ Гүрэнэй Дүүмын депутат А. Аринин нютагай хүн зоний асуудалуудта харюусаа.

Хэжэнгэ нютагаар тэрэнтэй хамта элүүрые хамгаалгын министр Б. Г. Бальжиров ябалсаа.

Э. ДАМБАЕВА.

ТЭДХЭМЖЭДЭ ХЭД ХҮРТЭНЭБ?

Манай республикада ядаруу байдалтай зоной тоо жэл бүхэндэ олошоржо, мүнөө аяар 58 процентдэ хүрэбэ. Статистикын гүрэнэй комитедэй мэдээнэй ёһоор, хоолойгоо тэжээхын тула мүнөө 486 мянган түхэриг хүн бүхэндэ хэрэгтэй болоно.

Үнгэрһэн 1995 ондо ажалаар хангаха эмхинүүдтэ аяар 19 мянган хүн туһаламжа үзүүлхы хандаһан байна. Тэрэнэй 44 процентнь залуушуул болоно.

Социальна Хамгаалгын министрствын тоо, баримтануудһаа абаад харахада, үнгэрһэн харын эхиндэ Буряад орондо 272 мянган хүн пенси болон эдэб янзын тэдхэмжэ абаа. Эдэнэртэ бүхыдөө 538 миллиард түхэриг гаргашалагдадаг байха юм.

МАНАЙ КОРП.

харюусалга дааж абаха арга боломжо хангахын тула Даши - Лхунбо дасанда туһа хүргэхэ бээ гэлэн найдалаа Гэгээн хотогто элирхэйлээ.

Тиимэ уялгатай бэшэшье хаа, Банчан - ламын үнэнтэ хубилгааниие олохо хэрэгтэнь Далай-лама туһалха гэжэ оролдоо. Энэ зорилгоёо дүүргэн, үндэр зиндаата хамбанарһаа бүридэһэн делегаци Хитад эльгээхэ хүсэлтэй байһанаа Далай багша бүри 1991 оной мартын 21-дэ мэдүүлээ хэн. Гурбан нара болоод, хитадууд арсаһан харюу үгөө. Банчан - ламын хубилгааниие бэдэрхын тула Хитад правительствын байгуулан комитедэй түрүүлэгшэ Чадрал Римбүүшын бэшэг абаад, Далай-лама 1994 оной августын 5-да харюу эльгээгээ. Хубилхан дүрье бэдэрхэ тухай хэлсэхын тула Даши-Лхунбо дасанай хамба Чадрал Джампа Тинлэй түрүүтэй делегацие Далай-багша бэшэг соогоо Инди ерэхыень уряа хэн. Чадрал Римбүүшэ Пекинэй байгуулан табан хүнһөө бүридэһэн комитедэй түрүүлэгшэ байгаа юм. Эли бэшэ хэдэн мэдээсэлнүүдхээ гадна албан ёһоной харюу Далай-ламада үгтөөгүй байгаа.

Арба нэгэдүгээр Банчан-лама гэжэ Далай - ламын гэгээнэй баталхан хүбүүн урдахи дүрынгөө тагаалал болоһонһоо гурба тухай нара үнгэрхэн хойно түрөө юм. Манай шажанай ёһо гуримаар удаахи дүрын түрэхэ саг хүрэтэр заатагүй нэгэ жэл үнгэрхэ ёһотой бэшэ юм гэжэ арбадугаар Банчан-лама тагаалал болохоһоо 2-3 үдэр урда тээн өөрөө хэлэһэн байна. Зургаадахи дүрынгөө нүгшэхэһөө нэгэ жэл урда тээ

АРБАН НЭГЭДҮГЭЭР БАНЧАН-ЛАМЫН ТӨВРИГДЭХЭН ХҮБИ

1995 оной майн 14-дэ, бүхы Индидэ Вайсахх гэхэн һайндэрэй болон Дуйнхорой (Калачакрын) Номые Бурхан багшын айлдаһанай ойн тэмдэглэгдэжэ байһан үдэр Далай-ламын гэгээн 6 наһатай Гэдун Чокын

Ньимые (Гэндун Чойжи Нимые) 1989 оной январин 28-да тагаалал болоһон арбадугаар Банчан Эрдэнинн хубилхан дүрэ гэжэ соносхоо хэн.

ТОДОРУУЛГА БА СОНОСХОЛГО

Энэ мэдээсэлэй абтаһанай һүүлээр бүхы Индидэхи түбэд яһананай бүлгэмүүдтэ ехэ хэмжээнэй үргэл мүргэл, арадай һайндэр болоһон байна. Гэдун Чокын Ньима 1989 оной апрелин 25-да хойто Түбэдэй Лхари районой Нагчу һууринда юрын нүүдэл малшанай бүлэдэ түрөө юм. Абань - Кончог Пунцог, эжынь - Дечен Чойдон. Гэгээн хотогто Далай-лама Банчан Эрдэнинн хубилхан дүрэдэ Панчен Римпоче Тензин Гедун Еше Тинлэй Пунцог Пэлзангпо (буряад уншалгаар - Данзан Гэндун Еши Принлэй Пунцог Балсамба) гэхэн нэрэ хайрлаад, "Хүсэлнүүдые Зүндөө бөлүүлэгшэ" гэхэн нэрэтэй аад, Банчан Эрдэнинн уга наһа наһалхада зориулагдан уншалга бүтээгээ.

Банчан Эрдэнинн хубилхан дүрын тодорһон тухай эсэслэн соносхохо ябадалда Хитадай засагаархид элдэб һаад ушаруулжа, уридшалан политическэ эрхэ нүхэсэлнүүдые дэбжүүлэн, тагаалал болоһон Банчан Эрдэнинн дүрье бэдэрхэ өөрын онол гуримуудые тогтоогоо хэн. Жэшэнь, шэнэ Банчан-лама кадрова хүдэлмэрилэгшэдэй бүлэдэ бэшэ, мүн КНР-эй газар айдаһаа гадуур түрэлхэн байха ёһогүй гэжэ Хитадай засаг тодорхойлоо. Тиихэдэ хубилхан дүрье бэдэрхэ хүдэлмэри уридшалан үгтэһэн зүбшөөлгүйгөөр ябуулагдаха ёһогүй гэжэ засаг мэдүүлээд, хубилхан дүрье бэдэрхэ өөрын комитет томилоо.

Хубилхан дүрье бэдэрхэ зорилготойгоор Энэдхэгтэхи Даши-Лхунбо дасанай, мүн Түбэдэй бүхы районуудтахи бүлэгүүдэй болон тус тус хүнүүдэй аурдахалнуудаар анхан бүридүүлэгдэһэн комитет хубилхан дүрье тодоруулхын тула шэнжэлэл хэжэ, абарал табиха гуйлтатайгаар намда хандаба гэжэ Гэгээн хотогто Далай-лама мэдүүлээ.

Шажанай түүхэтэ энэ зорилгыгэ тон ехэ харюусалгатайгаар өөр дээрээ дааж абаад, хэрэгтэй бүхы уншалга ёһололнуудые түгэс дүүргээб гэжэ Далай-ламын гэгээн мэдүүлээ. Гэндун Чойжи Нимын арбадугаар Банчан-ламын хубилгаан байһандань огто һөжгэлэнгүйб гэжэ Далай багша хэлээ. Банчан-ламын хубилхан дүрье ололго политическэ бэшэ, харин шажанай асуудал байһан хойнонь олон жэлэй туршада элдэбарга замуудаар бидэней харилсажа байдаг Хитадай правительство ушар байдалые ойлгожо, Банчан - ламада шажанай зохихо бэлдэхэл гаража, өөр дээрээ шажанай

түрэлхэн долоодохи Далай-ламые арбадугаар Банчан-лама жэшээ болгон дурдаа хэн. Сүлөөрхэн амитан нэгэ доро олон дүрөөр өөрыгөө үзүүлхэ аргатай бшуу.

ХИТАДАЙ ХАРЮУ

Арбадугаар Банчан-ламын хубилхан дүрье Далай-ламын баталһаниие Хитад буруушаагаа. Хубилхан дүрье баталхан тухай Гэгээн хотогтын мэдүүлгыгэ өөрынгөө правительствода дамжуулхые Нью-Делидэхи Хитадай посольство арсаһан байна. "Шэлэн тодоруулалгын шажанай ёһололые политическэ зорилгоор хэрэглээ" гэжэ Хитадай Гадаадын хэрэгүүдэй министрствын түлөөлэгшэ 1995 оной майн 16-да Далай-ламые гэмнэбэ. Далай-ламын хэһэн соносхол эхинһээ эсэс, хүрэтэр хуулита бэшэ гэжэ КНР-эй шажанай хэрэгүүдэй Зүблэлэй түлөөлэгшэ майн 17-до мэдүүлээ.

ДАШИ-ЛХУНБОДО БОЛОҢОН БУҢАЛГААН

Эдэ бүхы үйлэ хэрэгүүд арбадугаар Банчан-ламын хубилхан дүрье 1995 оной майн 14-дэ зургаан миллион түбэдүүдэй шажанай ударидагша Далай-ламын соносхоһонһоо, мүн тэрэл үдэртөө Чадрал Римбүүшые барибшалан хаһанһаа эхитэй юм. Чадрал Римбүүшэ Даши Лхунбо дасанай хамба, тус дасанай демократическа хүтэлбэрилгын комитедэй түрүү, Түбэдэй автономито районой Хитадай Арадай Политическэ Зүбшэлэлгын Конференциин гэшүүн болон Банчан-ламын хубилхан дүрье бэдэрхын тула Хитадай правительствын байгуулан комитедэй түрүүлэгшэ байгаа юм. Далай-ламатай харилсажа, майн 14-дэ хэгдэһэн соносхолгодо туһа хүргэжэ, "Эхэ орондоо урбаа" гэжэ Чадрал Римбүүшэ гэмнэгдээ. Чадрал Римбүүшэтэй холбоотой хэдэн хүнүүд барибшалагдан хаагдажа, дасан дотор "хамалга" захалаа хэн. Арбан

нэгэдүгээр Банчан-лама гэжэ Далай-ламын соносхоһон зургаан наһатай Гэндун Чойжи Нима эсэгэ эхэтээ, ахатаяа хамта барибшалагдажа, Пекин асарагдажа, хаагданхай.

Полициин, Шажанай хэрэгүүдэй зүблэлэй, Нэгэдэмэл фронтын таһагай хүдэлмэрилэгшэдһөө бүридэһэн залан хүмүүжүүлгын бүлэг майн һүүлһээ Даши - Лхунбо дасанда байрлаа. Бүлэгэйхид бүхы ламанартай хөөрэлдөөд, уулзалга бүхэнэй үедэ "Далай - лама Түбэдые Эхэ оронһоо һалгахые һанашалаа" гэжэ онсо тэмдэглээ. 15-20 хүнһөө бүридэһэн полициин зэбсэгжэмэл бүлэгүүд үйлсэнүүдтэ ябадаг болобо. Даши - Лхунбо дасанай баруун тээ хүндэ ашаа зөөдэг сэрэгэй зуугаад машина тогтожо, сэрэгэй лагерь байгуулагдаа. Үргэлжэлжэ байһан барибшалга хамалгануудһаа, мүн ондоогооршые хүрдөөхэ гэхэн ябадалнуудһаа боложо, Даши - Лхунбо дасандахи юһэдүгээр Банчан-ламын шарилай хадагалагдадаг бунхан-субаргые сахин харууһадаг үндэр түрэлтэ Вангду лама бээ хорлобо.

ЕВРОПЫН ПАРЛАМЕНТЫН БУРУУШААЛГА

"Түбэдтэхи байдал болон зургаан наһатай Банчан-ламын үгы болоһон тухай" резолюци Европын парламент 1995 оной июлийн 13-да абаа. 232 хүн дэмжэжэ, 3 хүн буруушаажа дуугаа үгөө, 10 хүн һаналаа баряа.

Үндэһэ яһанай, соёлой, шажанай талаар түбэдэйхид хитадуудһаа онсо илгаатай байһан аад, Хитадай Булимтаран ороһон саһаа өөрсэ түхэлынь һандаргагдажа захалаа хэн гэжэ резолюци соо хэлэгдэнэ. Хитадай Арадай Республикын Түбэдтэ булимтаран оролго болон эзэмдэлгын хуулита бэшэ байһаниие Европын парламент үшөө дахин баталаа. Түбэдэй өөрсэ түхэлые һандаргаха зорилготойгоор Хитадай засагай үүсхэдэ иимэ ябадалнууд буруушаагдана гэбэл, Түбэдтэ хитадуудые олоор зөөлгэн һуурижуулга, эхэнэрнүүдэй үхийүү түрэхэ шадалые хүсөөр болуулга, политическэ, шажанай, соёлой талаар мүрдэлгэ хэһээлгэ, Түбэдэй засаг захиргаанда хитадуудые нэбтэрүүлгэ гэхэ мэтэ.

Энэһээ уламжалан, Европын парламент Гэндун Чойжи Нимые, тэрэнэй түрэлхидые дары сүлөөлжэ, "нютагтань бусаахые, Түбэдтэ хүнэй эрхэнүүдые доромжолхо ябадалнуудта эсэс табихые Хитадай засагые уряалаа.

БАНЧАН-ЛАМЫН ХУБИЛГААНДА ӨӨРЫНГӨӨ КАНДИДАДЫЕ ХИТАД ДЭБЖҮҮЛХЭ ҺАНАЛТАЙ

(1995 оной октябриин 21). Хитадай нийслэл хотодо Түбэдэй шажанай ударидагшадай зүблөөн зарлагдахань гэжэ энэ неделидэ Пекин соносхоо. Тэдэнэр Банчан-ламын нэрэ хүндэ ехэтэй тушаалда шэнэ кандидадые дэбжүүлхэ баатай болохо. Урда гээн Түбэдэй эрхим дээдын ажал ябуулагшадай хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэһэн хэдэн суглаанууд дээрэ тэдэнэр иматгал Далай-ламын мэдэрхэн кандидат түбэд арадай сэдхэл бодолдо хуулита эрхэ зэргэтэй байха гэжэ нэгэн һаналтайгаар мэдүүлхэн байна.

Эрид эсэргүүсэлтэтэй ушархадаа, хитадай засаг арга дүрээ һэлгэжэ, ламанарые нэгэ нэгээрнь баалажа, занажа захалаа. Энэ ажалынь түгэсхэлдөө хүрөө хэбэртэй.

ЗУРГААН ТҮБЭДҮҮДЭЙ ҮЛЭН БАЙДАЛ

(1995 оной ноябриин 11). Банчан-ламые тодо - руулгада Хитадай засагай хамааралсаһан ябадалнуудые буруушаһанаа мэдүүлэн, зургаан түбэдүүд октябриин 15-да Нью-Йоркдо үлэн байдал эхилээ. Үлэн байгшадэй бээнүүд түргөөр доройтожо байна. Бүхы нүхэдөө, тэрэ тоодо, бидэниие дэмжэдэг правительствануудые манай эрилтэнүүдтэй һаналаа нэгэдэхые, тодорхойлон хэлэбэл, тохёолдоһон үйлэ хэрэгүүдтэ мүнөө боложо байгша ООН-ой Генеральна Ассамблейин анхарал хандуулхые үлэн байгшад гуйгаа.

АЖАГЛААЛТА: Далай-ламын гуйлтаар октябриин 26-да үлэн байдал зогсоогдоо.

("Буддизм в России" журнал, 1995 оной 24-дэхи дугаарһаа)

ЖЭЛ ҮНГЭРХЭН ХОЙНО

Россин Телевидениин 1996 оной майн 21-дэ мэдээсэлээр, һүүлэй үдэрнүүдтэ Хитадай засаг Түбэдэй бүхы дасангуудые хаагаа. Ушарынь гэбэл, тэндэ ламанарай, хүзэгшэдэй 1959 онһоо эгээл үргэн хэмжээнэй буһалгаанууд, зүришэлдөөнүүд болобо.

Буһалгаанай ушар шалтаганууд мэдээсэл дотор тодорхойлогдоогүйшые һаа, Банчан-ламын арба нэгэдүгээр дүрье соносхоһоной 1 жэлэй ойтой тудалдаһаниинь сохом ха.

"Буян" хуудаһанай энэ дугаарай гонорарые Дээдэ-Онгостойн Хамбын хүрэнэй дуганиие шэнээр барилгада хандибланаб.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

3, ПОНЕДЕЛЬНИК

ОРТ

7.00 Телеутро.
9.40, 22.45 Выборы-96.
9.50 Телеутро.
10.00, 13.00, 01.10 Новости.

Россия

8.15 Дон Кихот.
8.45 Выборы-96.
9.00 Вести.
9.15 В этот день.

17.00 Телеутро.
9.40, 22.45 Выборы-96.
10.00, 13.00, 01.25 Новости.

Россия

21.00 Вести.
21.25 Лидер-прогноз.
21.50 Выборы-96.
22.05 Санта-Барбара.

4, ВТОРНИК

ОРТ

7.00 Телеутро.
9.40, 22.45 Выборы-96.
10.00, 13.00, 01.25 Новости.

Россия

8.15 Дон Кихот.
8.45 Выборы-96.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

9.00 Вести.
9.15 В этот день.
9.25 Деловая Россия.
9.45 Выборы-96.

Бурятское телевидение

16.40 Мультифильмы.
17.10 Сагай хурдэ. (Последний звонок учебного года).

Россия

21.00 Вести.
21.25 Выборы-96.
21.40 Санта-Барбара.
22.35 Выборы-96.

5, СРЕДА

ОРТ

7.00 Телеутро.
9.40, 22.45 Выборы-96.
10.00, 13.00, 01.45 Новости.

Россия

8.15 Дон Кихот.
8.45 Выборы-96.
9.00 Вести.
9.15 В этот день.

Бурятское телевидение

17.00 Мультифильм.
17.10 "Ракурс" представляет.
18.10 Толи.
18.40 Байгал.

20.05 1-ый Межрегиональный фестиваль детских хоровых коллективов.
20.45 Байкал.
20.55 Курьер-2.

Россия

21.00 Вести.
21.25 Выборы-96.
21.40 Санта-Барбара.
22.35 Выборы-96.

6, ЧЕТВЕРГ

ОРТ

7.00 Телеутро.
9.40, 22.45 Выборы-96.
10.00, 13.00, 16.00, 01.20 Новости.

Россия

8.15 Дон Кихот.
8.45 Выборы-96.
9.00 Вести.
9.15 В этот день.

Бурятское телевидение

16.30 Мультифильмы.
17.05 Если у вас есть собака.
17.40 Сэнхир хадаг. (Открытие музея в с. Улзыта).

Россия

21.00 Вести.
21.25 Выборы-96.
21.40 Санта-Барбара.
22.35 Выборы-96.

7, ПЯТНИЦА

ОРТ

7.00 Телеутро.
9.40, 22.45 Выборы-96.
10.00, 13.00, 16.00, 01.00 Новости.

Россия

8.15 Дон Кихот.
8.45 Выборы-96.
9.00 Вести.
9.15 В этот день.

Бурятское телевидение

16.30 Буряад орон.
17.20 Панорама Бурятии.
18.00 Примите поздравления.
18.30 Кандидат в Народный Хурал.

Россия

21.00 Вести.
21.25 Выборы-96.
21.40 Санта-Барбара.
22.35 Выборы-96.

8, СУББОТА

ОРТ

9.00 Леонид Куравлев в фильме "Жизнь и удивительные приключения Робинзона Крузо".

чемпионата Европы по футболу.
23.45 футбол. Чемпионат Европы.
Сборная Англии—Сборная Швейцарии.

Россия

9.00 Вести.
9.15 В этот день.
9.25 Всего понемногу.
10.15 Вовлукания или загадка доктора Никодима.

9, ВОСКРЕСЕНЬЕ

ОРТ

9.00 Тираж "Спортлото".
9.10 Проснись и пой.
9.50 Худ. фильм "Белый пудель".

Россия

9.00 В этот день.
9.10 Всего понемногу.
10.00 Не вырубить.
10.15 Продленка.

3 КАНАЛ "БУРЯТИЯ"

3, Понедельник
21.00 Мультифильм.
21.20 Курьер.
21.35 "Династия" 101 с.

